

KULTŪRA

MENAS ✎ LITERATŪRA ✎ MOKSLAS

Šventų Kalėdų spalvos

Kai jau vos ne nuo lapkričio pradžios paleidžiama šventinė Kalėdų karuselė, susijusi daugiau su prekybininkų interesais, nei su visuomenės lūkesčiais, imu ilgėtis tylių Kalėdų. To balto, tyloje beveik spengiančio jų šventumo, neišreiškiamo žodžiais, tik laukimo ilgesiu, tik stebuklo nuojauta.

Tačiau tylią *baltą* dabar užkariauja triukšminga *raudona* – Kalėdų senių drabužiai, plakatai, *Coca colos* karavanai ir visi kiti reklamos stebuklai, kuriems reikia ryškios, agresyvios spalvos. Jeigu ant visų šitų šventinių margumynų leistųsi baltas sniegas, puošnūs, bet kartais ir įkyrūs blizgučiai neatrodytų tokie svarbūs – puri snaigė, besileidžianti iš dangaus, visados bus gražesnė už bet kokią blizgančią netikrą žvaigždę ar burbulą, ir būtent todėl, kad snaigė, būdama tobulo geometrinės formos, sykiu yra nepaprastai trapi ir visas šitas geometrijos sedevras švelniai ištirpsta, nusileidęs ant ištiestos rankos... Betgi sniegas jau pats tapo stebuklu, kurio laukiame nesulaukiame.

Kai šitaip ilgesingai trūksta *baltos*, kokios gi dar yra Kalėdos? Juk ne tik triukšmingai raudonos, tviskančios ir žilpinančios akis, kurios ir taip pavargsta nuo sintetinių spalvų gausos... Kokios jos dar yra?

Be abejonės, Kalėdos dar yra *žalios* – tai ne tik tradicinės eglutės, kurią puošiame šiai metų šventei, spalva. Juk eglutės dabar gali būti ir raudonos, ir mėlynos, ir net juodos – rinka gali pasiūkyti kokių tik nori. Betgi toji gili žalia spalva su auksiniu atspalviu taip primena vaikystės rytą, kai saulė tvino pro langą kartu su žaliu obelių lapijos mirgėjimu ir visas pasaulis gaudė iš savo paslaptingos gelmės kaip varpas, žadantis naują dieną ir naujus lūkesčius, nuotykius, viltis...

Kalėdos dar švyti *auksu ir sidabru* – ne tuo prekybiniu, pigiu, bet tauriuoju, šiek tiek priblėsusiu, amžių tėkmę ir laiko gelmę, karališką garbę, didybę ir taurumą, žvaigždžių ir saulės spindesį liudijančiu... Tuo auksu ir sidabru, kuriuo, sakoma, spindės naujosios dangaus Jeruzalės grindinys. Tais jaspio, safyro ir deimanto atspalviais, kuriais žėrės visos gatvės, išgrįstos brangiaisiais akmenimis.

Kalėdos dar leidžiasi ant šurmuliuojančios žemės kaip *tamsiai mėlyna* užuolaida – nakties, kurioje šviečia viltis, nakties, kurioje savo spindulingas akis primerkia šviesa. Nes ir kaip mus bebandytų apgauti tamsa, bandydama įtikinti, kad ji yra visagalė ir amžina, kad jos tirschio ir sunkio niekas negali įveikti, kad mūsų akys bejėgės joje ir mūsų širdys paklydusios – Kristui gimus, jau nebėra neįveikiamo blogio, jau nebėra neperregimos tamsos. Šviesa iškėlė juodą tamsos ledkalnį – ir jis eizėja. Ateis diena, ir jis suirs galutinai.

Tą mums byloja kiekvienos Kalėdos, nes jos nėra tik šiaip sau smagi šventė ir proga pabūti geram. Tai šventos Kalėdos – šventos savo šviesa, kuri net besniegę žiemą skleidžiasi kaip švytintis taurių spalvų žiedas.

Renata Šerelytė

Amžių žvaigždynas

*Į Kalėdų žilą naktį aš žiūriu –
Daug beglobės žemės žiburių,
Daug žvaigždžių, žvaigždynų aš matau,
Jų stebuklus, žemės kurmi, – tau!*

*Kur tik žvelgsi, žėri atdarai
Aukso bokštai, arkos, aukurai –
Ar nemoki melstis, negali,
Mano žemės prote, nebyly?*

*Vien žvaigždžių nakties tylą pilna!
Va, ant žemės veržiasi viena!
Va, kita! Greičiau. praverk duris –
Bus, kaip ji, ir tavo žiburys...*

Jurgis Baltrušaitis

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Šventų Kalėdų spalvos • **2-as psl.** Rasa Bačiulienė. Vilniaus universiteto studentai džiugina likimo nuskriaustuosius • **3-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Ar mokame būti ėdžiomis, kuriose gimė Kūdikėlis Jėzus? • **4-as psl.** Karalienės Barboros gyvenimo pėdsakais. Renatos Šerelytės ir Aldonos Žemaitytės pasikalbėjimas • **6-as psl.** Renata Šerelytė. Linksmas egzistencialistas. Naujos knygos: Antanas Šileika • **7-as psl.** Romualdas Kriaučiūnas. Taikingos akademinės revoliucijos 70 metų sukaktis/ Astrida Petraitytė. Neatvirukinė Kuršių nerija • **8-as psl.** Kultūros kronika

Kitame numeryje: B. Brazdžionis: „Dedikacijos kaip akacijos“ • 2015 m. „Kultūros turinių“ rodyklė

Vilniaus universiteto studentai džiugina likimo nuskriaustuosius

Rasa Bačiulienė

Artėjančios Šv. Kalėdos – puikus metas atsilyginti už gera geru. Tačiau kiek daug mūsų žiniasklaidoje šmėžuoja straipsnių apie nusikaltimus, nusikaltėlius, sukčius ir apgavikus. O taip norėtusi dažniau pasidžiaugti gerais darbais, kurių irgi apstu, tereikia apsidairyti. Štai Vilniaus universiteto studentai trečius metus iš eilės džiugina likimo nuskriaustuosius. Ekonomikos fakulteto I kurso studentai, paskatinę savo užsienio kalbų dėstytojos, šiemet įgyvendino net 46 įsimintinus socialinius projektus, skirtus gatvės vaikams, paaugliams ir vaikų namų auklėtiniais, sunkiai gyvenantiems, vargšams ir benamiams, senelių namų gyventojams, vienišoms mamoms, beglobiams gyvūnams, neįgaliesiems, jaunimo organizacijoms, vaikų dienos centro lankytojams, karo pabėgėliams ir bažnyčios varpinei rekonstruoti.

Visuomet didžiuojamės mūsų šauniais studentais: čia auga ne tik puikūs mokslininkai, specialistai, vadovai, bet ir puikios asmenybės. Labai smagu, kad studentai randa laiko ne tik pasiruošti paskaitoms bei egzaminams, smagiam laisvalaikiui, draugams, bet dar skuba į pagalbą ir likimo nuskriaustiesiems. Tikiu, kad gerumas plinta kaip nesuvaldomas virusas – tik jo pasekmės labai malonios”, – džiaugėsi dekanas prof. dr. J. Martinavičius.

Nepaprastai džiugu, kad socialinius projektus įgyvendina jauni žmonės, tuo įrodydami, kad studentai, dažnai kitų apibūdinami kaip remtina socialinė grupė, patys gali padėti kitiems. Ir iš tikrųjų stulbina kai kurių studentų projektų apimtis, stebina ir džiugina studentų branda bei socialinė atsakomybė, studentų darbštumas, užsispyrimas ir išradingumas.

Štai ieškodami lėšų tęstiniam projektui „Padovanok knygą Lietuvos bibliotekai” studentai tikrai sužavėjo išmonę. Vieni rinko lėšas kartu su gatvės muzikantais grodami ir dainuodami, kiti priverstė savo draugus „keikūnus” už kiekvieną keiksmąžodį mesti monetą į tam skirtą stiklainį, tretieji kepė pyragus ir juos pardavinėjo. Už surinktas lėšas studentai nupirko 114 naujų knygų Jurbarko, Marijampolės, Šiaulių, Švenčionių, Utenos, Klaipėdos, Panevėžio ir Vilniaus rajonų bei miestų bibliotekoms.

O štai studentai Aleksas ir Martynas, gavę paramą iš Prezo kepyklėlės, išdalino benamiams didžiulį maišą gardžių bandelių ir pavaišino sušalusius varguolius karšta arbata. Studentai ne tik dalijo maistą, tačiau iš klausė ir benamių gyvenimo istorijų, pakalbėjo, pasidalijo mintimis, o kai kurie varguoliai studentams net padainavo. Dalindami maistą vaikinai išgirdo daug gražių žodžių; tai, anot Martyno, sušildė jų širdis, o miegot tą naktį jie nuėjo su šypsena, nes žinojo, kad padarė tikrai gerą darbą. „Tai buvo fantastiška!”, – sakė Martynas, jam antrino Aleksas. Studentai pamaitino 22 benamius, taip pat pavaišino ir senutes, gatvėje parduodančias savo surinktas gėlių puokštes ir taip prisiduriančias prie kuklios pensijos.

Vieną išpūdingiausių projektų įgyvendino studentas Renaldas. Studentas pasišovė renovuoti Rokiškio Šv. Mato bažnyčios varpinę, turinčią gražią, tačiau liūdną istoriją. Bažnyčios varpinė turėjo tris varpus – Šv. Konstantino, Šv. Zbignevo ir Šv. Renaldo. Deja, per Pirmąjį pasaulinį karą jie buvo iš-

Pagalba benamiams

Studentė Justina paduoda kun. V. Baubliui dovanas, skirtas Pivašiūnų senelių namų globotiniams

Atokvėpio akimirka sporto šventėje, kurią Molėtų vaikų namų auklėtiniais surengė Vilniaus universiteto studentai.

gabenti į Rusiją ir niekada negrįžo. Po karo Vilniaus arkikatedra Rokiškio bažnyčiai davė Šv. Kazimiero varpą, tačiau šis niekada neskambėjo. Renaldui pavyko savo idėja užkrėsti keturis Rokiškio miesto verslininkus, kurie panorio tapti ne tik rėmėjais, bet ir projekto partneriais. Varpui renovuoti buvo surinkti 9 500 eurų. Pati renovacija kainavo 9 000 eurų. 300 eurų partneriai paskyrė Kauno technologijos universiteto profesoriumi atlikti tyrimus ir išaiškinti trijų varpų, išgabentų į Rusiją, likimą. Likusieji pinigai bus skirti mūrinei bažnyčios tvoros renovacijai. Taigi, rokiškėnai gali džiaugtis atgimusiu varpu, o netrukus – ir atnaujinta šventoriaus tvora.

Pirmakursės Fausta ir Rugilė tikrai gali įkvėpti kitus savo pavyzdžiu. Studentės pasišovė padėti specialiesiems Vilniaus globos namams „Tremtinių namai”. Šie tremtinių namai duris atvėrė 1997 metais. Jaukią pastogę ir prieglobstį tuomet čia surado 73 gyventojai, kurie dėl senatvės, negalios ar dėl kitų socialinių aplinkybių negalėjo savimi pasirūpinti. Pirmieji gyventojai atvyko tiesiai iš Sibiro, iš Latvijos (nuteisti be teisės grįžti į Tėvyne, tad apsigyvenę netoli nuo jos), kiti suvažiavo iš įvairių Lietuvos vietų. Jiems išikurti ir adaptuotis naujoje vietoje padėjo socialiniai darbuotojai, dauguma iš jų irgi tremtyje buvę arba ten gimę. Visiems tai buvo nelengva pradžia ir iššūkis. Šiuo metu namuose gyvena 80 senolių. Studentės sugebėjo įtikinti prie pro-

jekto prisidėti daugybę įmonių ir privačių asmenų. Senoliai dovanų gavo vitaminų ir maisto papildų rinkinius, nuostabaus grožio R. Paknio leidyklos albumą „Lietuvos medinės bažnyčios”, bilietus į Vilniaus operos ir baletų teatro operą „Ernani”, studentės net surado kompaniją, kuri sutiko nemokamai išnuomoti autobusą senjorams nuvežti į teatrą ir iš jo saugiai parvežti. Tai dar ne viskas – studenčių rūpesčiu kino teatras „Pasaka” padovanojo bilietus į kino filmą. O kur dar gausybė naujų įdomiausių knygų, kurias padovanojo privatus asmenys. Senoliai tikrai turės ką veikti ilgais žiemos vakarais.

Studentės Deimantė ir Ieva lankėsi Maltos ordino Vilniaus vaikų dienos centre ir įgyvendino projektą „Laiminga diena: sukurk savo istoriją”. Studentės pradžiugino vaikus knygomis ir žaislais, atsidėkodami už dovanas vaikai nupiešė merginoms atvirukų. „Buvo nuostabu matyti švytinčius vaikų veidus”, – sakė pirmakursės. Vėliau visi keliavo į kavinę. Studentės vaišino vaikus įvairiais gardėisiais. Paskui jie patraukė į šeimos pramogų parką. Vaikai dūko iki nukritimo. „Nenusakomas jausmas regėti vaikų džiaugsmą ir entuziazmą”, – tvirtino Ieva su Deimante. „Mes labai džiaugėmės, kai vaikai mums dėkojo, bet didžiausia padėka – nuoširdžios šypsenos jų veiduose. Neįtikėtina suvokti, kad tokie maži dalykai gali suteikti tiek daug džiaugsmo. Ta diena taps nepamirštama ne tik vaikams, bet ir mums. Tai buvo įstabi patirtis”, – prisipažino merginos.

Studentės Justina, Kotryna ir Orinta lankėsi senelių namuose „Sevilis” Nemenčinėje. Studentės nudžiugino senjorus saldžiomis dovanomis: nuvežė milžinišką ekologiškos duonos kepalą, sveriantį net septynis kilogramus, didžiulį pyragą, maišą kūchiukų ir sausainių, kitų saldumynų ir kalėdinių puošmenų, be to, pasiuvo senjorams servetėles, kuriomis dekoravo jų kambarius. Sutartą dieną studentės išpuošė seneliams kambarį, stalą nuklojo vaisėmis. Tuos, kurie sunkiai vaikščiojo ir negalėjo ateiti į vakarą, merginos aplankė kambariuose, nunešė vaišių, pabendravo.

Studentės Justina ir Dovilė lankėsi Pivašiūnų senelių globos namuose, kuriuos įkūrė ir kuriems vadovauja kunigas Vincas Baublys. Tai pagal krikščioniškos artimo meilės principą veikianti socialinė globos įstaiga, skirta gyventi Pivašiūnų para-

pijos vienišiesiems seneliams, neįgaliesiems asmenims, kuriems būtina materialinė pagalba, priežiūra. Svarbiausias globos namų uždavinys – suteikti globotiniams tinkamas gyvenimo sąlygas, užtikrinti buitinių aptarnavimą bei dvasinę pagalbą. Šiuo metu namuose gyvena 20 ligotų senolių. Merginos nuvežė senjorams Kalėdų gėlę – puansetiją, kraujospūdžio matavimo aparatą ir daugybę vaisių, be to, pačios iškepė nuostabaus gardumo kalėdinį pyragą. Tuos senelius, kurie negalėjo susirinkti bendroje salėje, merginos aplankė kambariuose. Atsisveikinant būta ir ašarų. Merginos žadėjo būtinai sugrįžti. Justina ir Dovilė suvokė, kad dosnumui nėra ribų, juk dosnumas pati geriausia investicija.

Pirmakursė Greta lankėsi Vilniaus Minties vaikų socialinės globos namuose. Studentė papasakojo vaikams apie hip-hopo ištakas, pamokė šokio žingsnių ir pagrindinių elementų. Kartu su vaikais net surengė hip-hopo kovą. Vaikai pasidalijo į dvi grupes, viena grupė pasivadino „Gangster hip-hop”, kita – „Lions”. Įvyko improvizuota šokio kova. Greta prisipažino, kad tai buvo neįkainojama patirtis. „Tie vaikai parodė, kas yra tikras hip-hopas,” – žavėjosi studentė. Vaikams taip patiko užsiėmimas, kad globos namų direktorius pakvietė Gretą surengti kalėdinį pasirodymą, kurio vaikai laukia nekantraudami.

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

Studentės Avelina ir Brigita lankėsi Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namuose. Pirmą kartą susitikusios su vaikais, studentės žaidė įvairius susipažinimo žaidimus, gėrė arbatą ir vaišinosi dideliu pyragu. Antrą kartą merginos nusivedė vaikus į ledo areną. Kai kurie vaikai pirmą kartą mūvėjo pačiūžas ir mokėsi čiuožti. Po egzaminų studentės ketina pratęsti užsimezgsią šiltą draugystę ir pakviesti vaikus keliauti kartu į batutų pramogų centrą, o vasarą planuoja kartu iškylauti prie Elniakampio ežero Trakų rajone.

Pirmakursės Auksė ir Justė nutarė pagelbėti Vilniaus Carito organizacijai, kuri per metus padeda daugiau nei 12 tūkst. žmonių, organizacijai talkina 600 savanorių visoje Lietuvoje. Studentės, padedant buvusiems klasės draugams, kaimynams, šeimos nariams, pusbroliams ir kitiems geriems žmonėms, surinko 16 maišų įvairių sezoninių drabužių. Juos išrūšiavo ir nugabeno Carito darbuotojoms, kurios labai maloniai merginas priėmė ir negalėjo atsistebėti suaukotų drabužių gausa.

Studentės Eglė ir Kotryna parėmė vienišas mamas. Merginos, padedant draugams, pririnko žaislų, drabužių, knygų, vitaminų, nupirko saldinių. Sunku apsaityti nuostabą tų moterų veiduose ir džiaugsmą vaikų akyse, kai studentės nugabeno dovanas. Viena mama buvo ypač draugiška ir maloni, pavaišino Eglę ir Kotryną arbata, merginos pažaidė kartu su vaikais. „Nepaprastai geras jausmas – dovanoti“, – sakė studentės.

Studentai Martynas ir Andrius surengė sporto dieną Molėtų vaikų globos namų auklėtiniams. Jų iniciatyvą parėmė Vilniaus futbolo klubas „Viltis“ ir rankinio klubas „Vilnius“, paskolinę įrangą sporto dienai ir padovanoję vaikams sportinius marškinėlius, mineralinio vandens atsigaivinti ir, žinoma, saldinių. Martynas ir Andrius prisipažino: nors po dienos darbų buvo pavargę, vaikų šypsenos juos įkvėpė. Iš pradžių apšilimui jie žaidė įvairius lengvus žaidimus, vėliau pasidalijo į komandas ir pradėjo estafetę, paskui žaidė futbolą su neįprastai dideliu kamuoliu, galiausiai sporto dieną vainikavo futbolo baudiniai, rankinio baudiniai ir krepšinio baudų mėtymo varžybos. Nugalėtojai buvo apdovanoti prizais. Studentus maloniai nustebino, kad net maži dalykai gali vaikus padaryti laimingus.

Džeineta lankėsi Vilniaus sutrikusio vystymosi kūdikių namuose. Studentė nugabeno draugų ir nepažįstamų gerų žmonių suaukotas kalėdines puošmenas, pliusinius žaisliukus, lavinančiojo pobūdžio žaidimus. Vaikų namuose kartu su mažaisiais studentė papuošė eglutę. „Negaliu likti abejinga, – sakė Džeineta, – būtinai grįšiu po Šv. Kalėdų. Tai, ką mačiau sunku pamiršti ir ignoruoti.“

Miglė ir Ieva lankėsi Elektrėnų vaikų globos namuose, kuriuose gyvena 32 našlaičiai nuo 1–18 metų. Studenčių iniciatyvą parėmė mokyklų, kuriose merginos mokėsi, mokytojai ir mokiniai, dosniai paaukoję drabužių ir žaislų. Be to, Miglė pakvietė Elektrėnų ledo ritulio komandos „Energija“ narius kartu vykti pas vaikus ir su jais pabendrauti. O Miglės mama floristė Giedrė pamokė vaikus pasidaryti kalėdinių puošmenų, žaisliukų ir girliandų.

Studentės Gintarė ir Paula irgi lankėsi Vilniaus sutrikusio vystymosi kūdikių namuose, kuriuose gyvena apie 100 kūdikių ir vaikų iki 7 metų. Gintarė ir Paula į kūdikių namus nugabeno ne tik dailių naujų drabužėlių, žaisliukų, bet prikepė ir sausainių. Vaikai nenorėjo paleisti merginų, lipo joms ant kelių, glebėsiavo, glaustėsi. Studentės suprato, kad svarbiausia, ko šiems vaikams trūksta, yra meilė ir artumas, tad nusprendė pakviesti savo draugus prisijungti ir kartu apsilankyti kūdikių namuose pavasarį, kai atslūgsta kalėdinis šurmulys, nes dviejų porų rankų neužtenka apkabinti ir pamyluoti viso būrio vaikučių.

Visų projektų ir neišvardinsi. Telioka palinkėti dosnumu dalintis ne tik prieš Šv. Kalėdas, bet nepamiršti likimo nuskriaustųjų ir šventiniui šurmuliui nurimus. □

Ar mokame būti ēdžiomis,
kuriose gims Kūdikėlis Jėzus?

Vaidoto Kvašio tapyba

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Vieną spalio sekmadienį Šv. Jono teologo vienuolyne, Jono Pauliaus salėje, grožėjaisi Vaidoto Kvašio darbais, atliktais pastele, „Iš šventųjų gyvenimo“, o lapkričio pabaigoje, prasidėjus adventui, ten pat, po Mišių, pristatyta jo dvylikos darbų paroda apie Šv. Pranciškų.

Menėje kabo vienas didžiulis paveikslas su raiteliu ant balto žirgo. Spalį man pavyko prie jo nufotografuoti autorių, kuris pakvietė į dabartinę parodą, pasakęs, kad interviu nemėgstas duoti, betgi prasitarė apie gausią savo šeimyną, žmoną katalikę (norėjęs, kad būtų tikinti, ir tokią sutikęs) ir kad labai nustebęs, kai vienas kolega jo paklausęs, ar jam vaikai netrukdo dirbti. Anam Vaidotas tada atsakęs, kad vaikai – Dievo dovana – gali tik įkvėpti menininką, bet ne trukdyti.

Apie didįjį savo paveikslą dailininkas kalba parodos anotacijoje: Apreiškimo vaizdinė interpretacija gimė bemažstant ir meldžiantis.

„Avinėlis atplėšia antspaudus“. Citatos iš apreiškimų. Simboliai, kurie buvo suprantami prieš 2000 metų. Didžiulė kompozicija – Apreiškimo Jonui šešto skyriaus „Avinėlis atplėšia antspaudus“ Vaidoto Kvašio interpretacija: raitelis ant balto žirgo (Apr. 6,2) buvo pašauktas pirmas, kad tartų paskutinį žodį. Jo kairėje ugniaspalvis žirgas (6,4) simbolizuoja nežabotas žmogaus aistras, nuodėmės pradžią. Greta esantis juodasis žirgas (6,5) – nuodėmės terpė, per kurią sklinda žmonių ydos. Palšas žirgas (6,8) rodo, kuo galiausiai virsta nuodėmė – supuvimu. Iš begalinio nuodėmės rato išsiveržti gali padėti šventieji: šv. Kazimieras (skaistumas), šv. Jonas Nepomukas (išpažintis), šv. Agota ir šv. Florijonas, gelbstintys nuo aistros ugnies. Šalia savo puikybės ugnyje liepsnoja „šiaudiniai katalikai“. Dešinėje pusėje, Avinėlio kraujyje, balinami drabužiai. Juos galima gauti iš švč. Mergelės Marijos, kuri stovėjo po Jėzaus kryžiumi, ir šalia jos – šv. Jonas. Aukščiau – milžiniška minia baltais drabužiais su palmių šakomis rankose. Kompozicijos dešinėje atplėšiamas šeštasis antspaudas (6,12–17), kol dangus atitrūksta tarsi besivyniojantis knygos ritinys. Už ritinio dešinėje esantis paveikslas pasakoja, kas įvyko, kai Avinėlis atplėšė septintąjį antspaudą (8,1–5).

Žirgas, pasak Vaidoto Kvašio, yra jėgos, pergalės ir Kristaus kilmingumo simbolis: „Iškiliausias kovos momentas, kuomet Kristus parodo savo pergalę – tai kryžiaus momentas: po išoriniu Jėzaus pralaimėjimu slepiasi jo prisikėlimo pergalė. Jis yra gyvas ir dabar ateina pas kiekvieną iš mūsų. Nukryžiuotas ir mirties nugalėtas Jėzus ateina pas mus. Jis mums duoda drabužį, nors ir permirkusį jo krauju, kaip ženklą jo paauktos gyvybės. Iš tiesų jis mus nuplauna nuo bet kio nuodėmės suteptimo“.

Antspaudų slėpinys – tai Dievo valia, į kurią jis mus kviečia, kad įžvelgtume jo ketinimą, jo meilės tikslą ir suvoktume mūsų pasirinkimo laisvę tą valią atmesti, kartu prisiimant atsakomybę dėl tokio pasirinkimo padarinių. Kitų trijų žirgų valdžia yra baisi, tačiau ribota. Jie negali duoti gyvybės, būti šaltiniu, jie gali tik mėgdžioti tikrą gimimą – gyvybės dovana, kuri yra Dievo dovana. Nuodėmė gimdo mirtį, taip mes atsisakome savo sielos – gyvybės šaltinio. Ir mus padaro priklausomus kaip lėles, kurias pajudinti gali tik kieno nors ranka. Biblija – ritinys, parašytas, kad mes jį saugotume širdyje ir kad jis padarytų mus laimingus: kad mes įeitume į Dievo artumą.

Vaidotas Kvašys

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotraukos

Kiti darbai. Vaidotas yra nutapęs ciklą „Dievo Motina – tikėjimo ikona“ (buvo rodytas taip pat advento metu). Joanitų bažnyčioje kabojo V. Kvašio *Kryžiaus kelio stotys*. Kartu su tėvo Elijaus meditacijomis išleista Vaidoto Kvašio piešinių knyga „Tatuiruotės laikų pabaigai“, kurioje gilnamasi į Apreiškimą Jonui (tą knygą kuriant daug diskutuota ir melstasi). Pernai kartu su kunigu Kęstučiu Dvarecku išleista knyga-dialogas „Nukryžiuotos meilės keliu“ – kelionė į *Kryžiaus kelio* dvasingumo gilumą.

Sakralinio meno atstovas. 2011 m. *Gailestingąjo Jėzaus paveikslą* Vaidotas padovanojo Perlojos bažnyčiai. Tai trečias originalus darbas, nutapytas pagal mistikės sesers Marijos Faustinos Kovalskos regėjimus (pirmasis – 1934 m. dailininko Eugenijaus Kazimirovskio,

Vaidotas Kvašys. Ugnies lova

priziūrint pačiai seseriai Faustina, antrasis – 1943 m., tapytas pagal aprašymus – dailininko Adolfo Hylo). Šiuolaikišką paveikslą Kvašys nutapė atsižvelgdamas į vienuolės dienoraštį, konsultuodamasis su kunigais, vienuoliais.

Pranciškus labai populiarus, bet niekas juo neseka. Ar kam iš turtuolių patiktų sūnus, kuris vogtų iš namų daiktus, drabužius, neštų vargšams, galiausiai juos atvirai mestų pro langus, pasakytų tėvams, kad einas statyti Bažnyčios? Pirmiausia Pranciškus rinko akmenis, tada *gavo* brolius į talką, keliavo į Kelią (kad pastatytų bažnyčią savyje) ir atsiskyręs oloje *gavo* stigmas.

Ar mokame būti ēdžiomis, kur gims kūdikėlis Jėzus? Kadangi menininkas pasižymi neregėtu nekalbumu, daugiausia apie jo kūrybą kalbėjo religijotyrininkas, interneto dienraščio *Bernardinai.lt* vyr. redaktorius Andrius Navickas. Šv. Pranciškui buvo svarbu, kad Dievas ir krikščionybė nėra abstraktu. Šv. Pranciškus turėjo „negalią“ – žiūrėdamas į mišką jis matė medį, į žmones – matė žmogų. Dievas kiekvieną iš mūsų sukūrė tyčia, ir būtent tokį, kokie esame, sakė Andrius, Šv. Pranciškaus paprastumo žinia yra suvokimas, kad kiekvienas save gali *ištuštinti*, kad priimtų Dievo dovana. Visa tam, kad mokėtume būti ēdžiomis, kur gims kūdikėlis Jėzus. Ketvirtas Vaidoto piešinys: tas *Raupsuotasis* buvo dovana Pranciškui, jis tyčia jam ir mums siųstas, – jį Pranciškus pamatė jodamas ant žirgo ir juo pasibjaurėjo, tada suprato, kad tai dovana jam, nulipo nuo žirgo ir jį apkabino.

Vakarui baigiantis A. Navickas susirinkusiems pasiūlė užduoti Vaidotui klausimą, o vietoj atsakymo paprašyti paveikslo, nes jam lengviau tapyti nei kalbėti. Andrius netgi sumanęs tokį interviu su Vaidotu „Kelionės“ žurnale: į jo klausimus Vaidoto atsakymai būtų piešiniai... □

Barbora - Rūta Staliliūnaitė Juozo Jurašo spektaklyje

Iš dešinės: Barbora – Jadvyga Smosarska

Karalienės Barboros gyvenimo pėdsakais

Renatos Šerelytės ir Aldonos Žemaitytės pasikalbėjimas

Renata Šerelytė yra universali rašytoja. Vaikai žavisi jos „Kratatukų“ serija ir laukia naujų mažųjų žmogeliukų nuotykių. Laukia rūpestingojo kratatukų globėjo, kulinaro Birbindono. Laukia gąnėtinai nemandagios ir savanaudiškos Buntės, gailiaširdžio bailiuko tešliaus. O suaugusieji kratatukuose atpažįsta save, juk visi savyje nešiojamės baimes ir drąsą, puikybę ir nuolankumą. Suaugusieji įdėmiai seka Renatos kūrybą, tyrinėjančią žmogaus gyvenimo psichologines ribas ir paribius. R. Šerelytė linkta ir į fantastiškosios satyros žanrą, sekdamą savo pirmtakės Vytautės Žilinskaitės pėdomis. Tarp kolegų rašytojų ji išsiskiria turtinga kalba, žaizaruojančios meninės išmonės jėga.

Šį kartą kalbuosi su ja, kaip kino (taip pat ir telefilmo) scenarijaus apie Barborą Radvilaitę kūrėją. Tai ambicingas projektas, paliudijantis mano jau anksčiau minėtą rašytojos universalumą.

Aldona Žemaitytė: Miela Renata, kiekvieną Pačios knygą skaitydama pamąstau, iš kur plaukia tie proziško žodžio poetizmai, mėgavimasis literatūrinių žanrų įvairumu. Gal tai nulemta genetikos, vaikystės žemės savitumo, anksti patirtų pievos žolynų spalvų ir kvapų... O gal žodžio pojūtis ir savitas stilius susiformavo Vilniaus universitete, kur studijavai lietuvių kalbą ir literatūrą... Kas paskatino imtis kino scenarijaus apie Barborą Radvilaitę, mitinę ir mistifikuotą figūrą Lietuvos istorijoje, LDK kunigaikštienę ir Lenkijos karalienę? Gal turėjai slaptą troškimą sukurti ką nors

visai skirtinga nei Tavo novelės, apsakymai, romanai, gaušios knygų vaikams ir suaugusiems laidos, pelniusios premijas Lietuvoje ir užsienyje... Ar užmojis rašyti kino scenarijų šia tema buvo spontaniškas sprendimas, kai sulaukė režisieriaus pasiūlymo? Gal tai buvo slapta svajonė, kuri tūno kuriančio žmogaus pasąmonėje, kol sulaukia išorinio postūmio...

Renata Šerelytė: Nenorėjau rašyti šito scenarijaus... Turbūt iš anksto nujaučiau, koks tai sunkus darbas. Kita vertus, kreivai žiūriu į istorines mistifikacijas. Ir apskritai – nuomonė, kad istorija reikia didžiulotis, man kelia kažkokį neįprastą jausmą. Juk istorijoje yra visko, ir niekingų, ir baisių, ir gluminančių dalykų, tad argi dabar viskuo didžiuosiesi? Istoriją reikia pažinti, ją suvokti, reflektuoti – suteikti jai istoriosofinį lygmenį, kuriame lygiai dalyvautų ir filosofija, ir kultūra, ir politika, ir metafizika, nes juk galbūt reikia istoriją suvokti ir kaip anapus laiko esantį objektą... Ir istoriniai veikėjai nėra tik to laikotarpio iliustracija – jie yra žmonės. O žmonės visais laikais panašūs – kenčia, myli, miršta, nupuola ir prisikelia... Svarbiausia bet kokio scenarijaus, romano ar apsakymo užduotis, kad istorinis veikėjas būtų gyvas ir kad tai suvirpintų širdį. Visa kita yra tik fonas, detalės... Užtat ir buvo taip sunku rašyti. Prasibrauti pro jau suformuotus šablonus ir suteikti veikėjui kažką gyvo...

Vargu ar pavadinčiau šį rašymą slapta svajone ar spontanišku sprendimu, netgi noru parašyti kažką kita, nei anksčiau parašytieji kūriniai. Tiesiog yra saugus ir nesaugus rašymas. Saugusis – kai pasirenki neskubėdamas, apgalvotai, kai žinai, jog nelaukia iššūkių, nervai, galvos skausmas, vyno butelis ir panašiai. Kai eini savo paties išmintu keliu ir dainuoji tą pačią dainą, na, kiek pajvairindamas. O nesaugusis... Regis, jau minėjau – iššūkių, nervų, vynos... Ir abejonė, ir pažeminimas: aš nieko nemoku. Aš nieko nežinau. Š... aš esu, o ne kūrėjas, ir jeigu kas gali padėti, tai tik Dievas: Viešpatie, jeigu suteikė man tą dovaną, tai išvesk iš prakeiktų įkvėpimo klystelių. (Jeigu kas mano, kad įkvėpimas yra puikus dalykas, labai apsirinka. Įkvėpimo pagauti žmonės padaro ir daug blogų dalykų).

Kita vertus, noras padaryti kitaip, kitoniškai ateina iš pačios gelmės, iš vaikystės. Buvau priešgyna, nemėgau kolektyvinių žaidimų, o ir viena būdama, žaisdavau savaip. Nemėgau lėlių, tiksliau, to, kas privalu žaidžiant su lėlėmis – siūti joms sukneles, daryti šukuosenas, vežioti vežimėliais, penėti šaukšteliu ir pan. Ir pati toji lėlė – plačiai išpūstomis akimis, ilgomis blakstienomis ir putniomis rankutėmis, tokia miesčioniška – man nepatiko. Lėlės turėjo kažką reikšti, įkūnyti, apie kažką kalbėti. Būti ne žaislu, o personažu. Taigi pati bandžiau tokias lėles siūti – keistas, paslaptingas.

O šiaip labai patikdavo pievoje statyti pilis,

kasti apsauginius griovius aplink jas, grįsti juos akmenukais ir pripilti vandens, sodinti „mišką“ aplink jas ir kūrenti lauželius su visokiais užkalbėjimais, panašiais ir į poeziją, ir į praeiksmus, turinčius apsaugoti nuo priešo... Taigi visa tai atėjo iš gelmės. Iš mito....

A.Ž. Dabar, kai scenarijus jau atsidūrė režisieriaus rankose, ar jauti tam tikrą šurpuliuką, kuris kuriančiam žmogui kyla prieš nežinomybę – kaip vertins filmo prodiuseriai, aktoriai ir, savaime aišku, režisierius. Nors jau nesi naują kinę: prieš porą metų režisierė Agnė Marcinkevičiūtė pastatė filmą „Veidas tamsoje“ pagal Tavo scenarijų. Netgi suvaidinai tame filme mažutį vaidmenį...

R.Š. Viena pataisėlė – „Vardo tamsoje“ scenarijų rašė Agnė Marcinkevičiūtė, aš tik išdidžiai stebėjau... Ir dalyvavau. Taip ir mano vaidinimą tame filme galima apibūdinti. O „Barboros“ scenarijus režisieriaus rankose jau buvo atsidūręs tiek kartų, kad bijoti nebėra ko: jau sakė man, kad čia labai gerai parašyta, o čia – labai blogai... Be to, scenariistas nėra atsietas kūrybinis asmuo, scenarijus rašomas kartu su režisieriumi, reikia turėti ne tik bendrą filmo viziją, bet ir nuspręsti, kokie bus scenarijiniai planai, kaip skleisis veikėjų psichologija ir pan. Netgi smulkmenos, ir tos būna kartu sudėstomos, aptariamoms.

Šurpo neįjaučiu. Nebijau netgi istorijos žinovų priekaištų, jeigu bus pasakyta, kad šito būti negalėjo, anas dalykas visai ne toks... Juk tai pagaliau meninis kūrinys, o ne vadovėlis. Autoritetus reikia gerbti, bet ne bijoti. Iš baimės nieko gero neparašysi, nieko nepadarysi, nes baimė veda į kompromisą, nesvarbu, meninį ar politinį.

A.Ž. Kaip rinkai medžiagą savo scenarijui? Kokie literatūriniai ir moksliniai veikalai padėjo ištyrinėti XVI a. pirmosios pusės LDK ir Lenkijos didikų gyvenimą, jų santykius, papročius, puotas, medžiokles, pretenzijas vieni kitiems? O dar Bonos vaidmuo... Dar Lenkijos karalienės rūmų aplinka, seimelių ir seimų įtaka valstybės gyvenime, knibždančiame spalvingais personažais, nes juk seniai žinoma tiesa, kad gyvenimas yra teatras.

R.Š. Buvo tų mokslinių veikalų, jie neišvengiami, norint rašyti apie vieną ar kitą istorijos tarpsnį, o dar geriau, jeigu giliniesi ir į kitus istorinius šaltinius, kitų amžių, nes juk nėra taip, kad vienas amžius atskirtas nuo kito: jie visi sujungti tuo pačiu – žmogaus gyvenimu ir mirtimi. Todėl rūpėjo ne tik lotyniškoji mūsų raštija, to amžiaus kūriniai (pavyzdžiui, Jono Radvano „Radviliada“, išpūdingai parašytas lietuviškas epas), bet ir Dantė, ir Villonas, ir Rabelais, Kopernikas ir Kolumbas, Vesalijus ir Liuteris, ir netgi Miltonas, nors jis gerokai vėlesnis, ir netgi Chestertonas, ir netgi Sigitas Geda labai arti

Renata savo Kopą myli ne mažiau nei Barbora Sibilė.

Zmones.lt nuotr.

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

to amžiaus, jo archaiška poetinė kalbėsena... Ir kažkodėl – lėlių teatras, jis taip man įstrigo, galima sakyti, apskritai pirmasis dalykas, nuo kurio pradėjau rašyti scenarijų, buvo lėlių teatro scena ir joje vaidinama „Tristano ir Izoldos“ legenda. Kodėl?.. Ogi, todėl, kad gyvenimas yra teatras. O lėlė – labai įdomus personažas, daugialypis, simboliškas, atėjęs iš giliausių mitinių klotų, iš kultūrų gelmės.

Šiaip man nemažai padėjo tai, kad prieš rašydama „Barborą“ prikišau nagus prie kito scenarijaus, kur irgi buvo kalbama apie Radvilas, jų giminę (apie Barborą, deja, mažiausiai, nes, palyginus su didingaisiais broliais Radvilomis, ji buvo įvertinta tik kaip jų valstybinės politikos įrankis). Teko nemažai ir istorikų kalbėjimo išklausti – tebeturiu didelę krūvą lapų, kuriuose skubriai ir pagarbiai užsirašiau jų mintis.

Buvo ir knygų, iš kurių paminėsiu Henryko Wisnerio „Jonušą Radvilą“ (Vaga, 2000), Raimondos Ragauskienės monografiją „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis“ (Valstybės žinios, 2002), ir leidinį, kuriuo labiausiai pasitikėjau ir rėmiausi – Raimondos Ragauskienės „Barborą Radvilaitę“ (Vaga, 1999). Be abejo, prisidėjo ir straipsniai internete, įvairios publikacijos spaudoje.

Dar yra puikus leidinys „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdieninis gyvenimas. Lietuvos istorijos skaitinių chrestomatija“ (Vilniaus Dailės akademijos leidykla, 2001). Skaityti šią knygą – tikras malonumas, nes iš jos puslapių atsiveria nepaprastai gyvas, spalvingas gyvenimas, ir ne tik diduomenės, bet ir pirklių, miestiečių, valstiečių... Ir ne tik gyvenimas: ir to laikotarpio žmonių pasaulėjauta, mąstysena, netgi charakterio bruožai (pavyzdžiui, tokia byla: motina užstatė savo dukterį už kapą grašių kažkokiam ponui ir paskui dėl to ilgai bylinėjosi, nes tasai ponas tvirtino, kad mergelė esanti jam perduota, o ne užstatyta).

A.Ž. Manoma (tikriausiai taip ir yra), kad Radvilos buvo įtakingiausi didikai per visą Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės gyvavimo laikotarpį. Ir jų įtaka Lenkijoje, kada jau Lietuvai nepavydėtino likimo lėmimu atsirado Abiejų Tautų respublika, taip pat liudija Radvilų giminės vaidmenį buvus ne antraeilį. Ar jie buvo stipriausia Lietuvos didikų giminė, lyginant su kitomis, ne mažiau Lietuvoje garsiomis šeimomis?..

R.Š. Čia kur kas daugiau galėtų pasakyti istorikai – jie apie tai viską žino... O aš – tik tiek, kad man reikėjo tuos didingus personažus nors šiek tiek atgaivinti, o tai, patikėkit, sunkus, veik neįmanomas dalykas. Ko vertas jau vien istorinės asmenybės, tokio, kaip Radvila Juodasis, autoriteto svoris... Užtat atsiranda didelis (ir visai realus) pavojus pavaizduoti visus Radvilas kaip vaikščiojančius paminklus.

Reikėjo ieškoti žmogiškų charakterio bruožų, kad tas veikėjas nebūtų vien savo (ar autoriaus) politinių ar religinių įsitikinimų ruporas. O žmogiški bruožai dažnai nebūna vien kilnūs, jie susiję ir su ydomis, ir su trūkumais. Bet tai ir daro žmogų žmogui, o personažą – įtikinamam, ne vadovėliniui.

Garsingų šeimų Lietuvoje būta ir daugiau, ir narsių vyrų (man didelį įspūdį paliko Jonušas Radvila, Radvilos Rudojo palikuonis), ir įdomių moterų (ekonomisčių, menininkių, mecenačių...), ir jų istorijų, ir laiškų, ir gyvenimo peripetijų.... Tai tikri lobiai literatūrai ir kinui. Gaila, kad jie tiek mažai teišnaudoti. Ir ne tik dėl mūsų tingumo ar istorinio nesąmoningumo – turbūt tam istoriniam sąmoningumui turėjom per mažai laiko, juk jis susiformuoja per šimtmečius, jis turi būti formuojamas ne tik tikrojo visuomenės elito – intelektualų, akademinės visuomenės, mokslininkų ir menininkų – bet ir pačios valstybės, politikų. Bandau suvokti, kaip mūsų valdančioji koalicija įsivaizduoja istorinį sąmoningumą ir nacionalinę savigarbą – na, kad ir pasitelkdama tų pačių Radvilų šūkį „Dėl Dievo, Tėvynės ir giminės“. Vaizdas liūdnas, nes didikų mes neturime, tik plikbajorius, kurių dievas yra Mamonas, taigi iš šito kilnaus šūkio čia belikęs tik apgailėtinas nepotizmas.

A.Ž. Kaip žinau ir net patyriau, esi gurmanė, tad tikriausiai domėjaisi ir Renesanso epochos valgiais bei gėrimais... Ar mūsų amžiai labai nutolo nuo viduriniųjų amžių būtent mitybos prasme? Papasakok, kokius brangvynius gėrė ir kokiais delikatesais savo gumurį lepino anų laikų karaliai, bajorai ir miestiečiai...

R.Š. Kokia jau iš manęs gurmanė... Kai tik pradėdau taip manyti, tuoj pat prisimenu Ostapo Benderio žodžius iš „Aukso veršio“: „Nedarykite iš valgio kulto“. Jie pasakyti juokais, bet skamba labai rimtai. Kultiniu paverstas dalykas reikalauja ir savo žynių, ir atnašautojų, ir aukų. Geriau jau apsietai be to...

Na, o viduramžių virtuvė juk nebuvo vienoda – skyrėsi didikų ir bajorų, valstiečių ir miestiečių, pirklių ir prastuomenės mityba. Kiaulienos ir bulvių didikai nevalgė, laikė tai tarnų ir valstiečių maistu. Taigi kai prašmatnios mūsų kavinės pasivadina „Kunigaikščių užieigomis“ ir valgiaraštyje įrašo cepelinus, kugelį bei koldūnus, užieigos pavadinimas neatitinka istorinės tiesos.

Visai kas kita būtų jautienos išpjova sultiny su krienų padažu (tokį patiekalą teko valgyti Austrijoje – labai gardu) ar žasienos sriuba. Didikai savo gomurį lepino jautiena, ėriena (nes egzistavo simbolinė valgio reikšmė: jei karingas vyras valgo jautieną, jis nori būti stiprus kaip jautis; jei dama – ėriena, tai ji meili ir nekalta kaip avinėlis; o kas čia norės būti panašus į kiaulę?..). Žvėrienos vartojimas nebuvo toks gausus, kaip kartais manoma, bet paukštienos valgyta gausiai – ne tik pulardos ir kaplūnai (sterilizuotos vištos ir gaidžiai), bet ir fazanai, purplėliai, strazdai, perkūno oželiai, startos ir daugybė kitų rūšių laukinių ir naminių paukščių. Prie didiko stalo

Irmanto Sidarevičiaus nuotr.

stovėjo gausybė patarnautojų: raikytojas, paštetininkas, konfitiūrininkas, servetėlininkas, taurininkas. Nė neabejoju, kad pastarieji turėjo daug darbo, nes didikai mėgo gerą vyną ir nemažai jo išgėdavo. Dėl įdomumo pateiksiu vynu pavadinimus: vengriškas raudonasis, prancūziškas, alikantė, Lacrimae Christi, egiptietiškas, muskatelis, malvazija, itališkas, Reino vynas ir t. t. Vartoti kaparėliai, alyvuogės, parmezanas (ne be Bonos Sforcos įtakos, be abejo).

O jeigu bandyčiau rasti ką nors artimo mūsų dienoms, tai siūlyčiau grybų sūrį – jo receptas nelabai pakito nuo Renesanso laikų, o patiekalas labai įdomus, ne kartą pati jį gaminau. Galima prie jo išrasti ir skirtingus padažus, bus dar įdomiau....

Žinoma, ir alus. Jo tais laikais duodavo net vaikams (pusryčiams būdavo patiekiamas alaus sriuba). Ir jo būta visokio: angliško, kunigaikštiško, stalo alaus, antroko ir t. t. Apie maisto derinimą, deja, nelabai žinota. Vienas vaikas (didikų šeimos) numirė, nes po alaus sriubos užvalgė arbūzo.

A.Ž. Ką manai apie įvairių laikų lenkų istoriografus ir rašytojus, bandžiusius suniekinti, net apšmeižti karalienę Barborą? Kokių tikslų, Tavo nuomone, jie turėjo? Ar tai buvo užsakymai iš aukščiau, ar specifinis tautinis nusiteikimas prieš Lietuvą, kai kuriais atvejais su tuo susiduria ir dabartinė Lietuva, net ir pačioje mūsų valstybėje?

R.Š. Na, tikrai vargu ar visi jie turėjo tokį tikslą – apšmeižti ir suniekinti. Esama ir pozityvaus žvilgsnio. Žinoma, galėtų jo būti ir daugiau – daugiau įžvalgų, paremtų faktais, surinktais iš įvairių istorinių šaltinių. O faktas būtų tas, kad LDK moterys didikės tais laikais užėmė kur kas geresnę padėtį nei Lenkijos ar net ir Europos šalių didikės: jos galėjo tvarkyti savo turta, skolinti pinigus, turėjo daugiau

juridinių teisių, galėjo netgi išsiskirti, jeigu vyras smurtauja (štai vienas atvejis: į pilies teismą atvykę sutuoktiniai prašo juos išskirti, „kad vienas kito neužmuštume“).

Ar laisva ir stipri moteris kada nors buvo labai mėgstama ir toleruojama? Iš tiesų laisva ir stipri, o ne tokia besidedanti?.. Juk viešajai opinijai visuomet (ne išimtis ir šiandieninės realijos) reikia arba šventosios, arba aukos. Nuolankumas, pasidavimas vyro valiai buvo laikomas neabejotina dorybe. O juk nei Barbora, nei pagaliau Bona Sforca (nemėgstamiausios Lenkijos karalienės) tokios nebuvo. Abi buvo aistringos, stiprios moterys. Nemėgo viena kitos, bet tai ne priežastis vieną paversti megera ir nuodytoja, o kitą – pasileidėle ir burtininke. Kai pagalvoji, ką Barbora turėjo iškęsti, puolama ir juodinama, vadinama šlykščiausiais vardais, buvo nuterliota netgi tų laikų karikatūra, kur Barboros galvą puošė apdangalas ne iš perlų, o iš vyrų organų (Z. Kuchovizciaus monografija „Barbora Radvilaitė“). Šiuolaikiška, ar ne?..

Gal ir banalu, bet, iš pradžių nepripažinusi Barboros ir netgi purkštavusi (nes Barbora, mat, nenuspėdavo valstybei), šiandien jaučiu kažkokią sersystę... Ir švelnumą. Ir užuojautą. Nežinau, kokia Barbora buvo iš tiesų. Bandau tik nuspėti... Iš „juodųjų“ ir „baltųjų legendų“, iš jos laiškų, iš pomėgių.

Iš jos meilės šunims ir arkliams – juk kiekvienas meilės ryšys svarbus, net pats menkiausias. Bevedžiodama savo Kopą, sutikau žmogų su kurte, tai iškart sužiurau, nes rūpėjo iš arčiau pamatyti, kaip atrodo Sibilė, mylimiausia Barboros kurtė... Ką čia bepridėsi – grakštus, puikus šuo. Aristokratiškas.

A.Ž. Ar rašant scenarijų daug pagelbėjo žinomų Lietuvos istorikų tos epochos tyrinėjimai (kokia laimė, kad laisvoje Lietuvoje pagaliau įsibėgėja mokslinis mūsų valstybės raidos paveikslas kūrimas), J.Grušo ir B. Sruogos dramų, J.Vaičiūnaitės ir A. Puišytės poezijos posmai, literatūrologės V. Daujotytės ir menotyrininkės M. Matuškaitės mokslinės interpretacijos. Ar mėginai domėtis ir lenkiška literatūra, iš visko to darytis išvadas, kurti savišką legendomis apipintą Renesanso LDK ir Lenkijos karalių istoriją?

R.Š. Taip, labai įdomus ir vertingas M. Matuškaitės Barboros atvaizdų tyrimas, ypač tasai mūsų lingvistikos, priskiriamas Calcarui, kur nutapyta neščia Barbora. Calcaro Barbora visai nepanaši į tą stilizuotą gražuolę su perlais, tokią savotišką XVI a. Barbę, nors šis stilizuotas atvaizdas bene populiariausias ir visur tiražuojamas, ypač kur reikia paviršutiniško požiūrio. Calcaro paveikslas, galima sakyti, man ir įkvėpė Magdalenos paveikslą – lyg kokią antrašą Barborą, antrininke...

Jautrūs J. Vaičiūnaitės ir A. Puišytės posmai – kaip psichologinės detalės, V. Daujotytės filologinė studija „Arčiau Lietuvos“ – įdomus Barboros vaidmens istorijoje suvokimas. Iš pradžių purkštavau, kai perskaičiau, kad Barbora, anot profesorės, svarbiausia iš Radvilų. Kur jau čia svarbiausia: nei politikė, nei visuomenės veikėja, nei šventoji.

Nukelta į 8 psl.

NAUJOS KNYGOS

Linksmas egzistencialistas

Renata Šerelytė

Antanas Šileika. *Pirkiniai išsimokėtinai*. Iš anglų kalbos vertė Vitalijus Šarkovas. – Vilnius, Versus aureus, 2014

Pasak autoriaus, tai knyga, kurią jis parašė lengviausiai – be ypatingų kūrybinių kančių, kurioms veikiausiai priklauso ir įkvėpimas. Toks autoriaus prisipažinimas turėtų džiuginti skaitytoją – juk neretai pasitaiko, kad kuo didesnis įkvėpimas apima rašytoją, tuo jo kūrinį sunkiau skaityti. Bet šiaip jau įkvėpimas niekuo dėtas – lietuvių dailės patriarchas Augustinas Savickas buvo šimtą sykių teisus, sakydamas, kad įkvėpimas ir iškvėpimas yra *fizkultūra*, o tapyba yra darbas. Panašiai galima sakyti ir apie literatūrą. O „Pirkiniai išsimokėtinai“, kaip bežiūrėti į parašymo aplinkybes, atrodo kaip rimtas darbas – parašyti profesionaliai ir energingai, kasdienybė ir šablonai kūrybiškai transformuoti, lydimi tragikomiško humoro. Džiugina ir tai, kad šalia Tomo Vaisetos „Paukščių miego“ tai antra novelių knyga Metų penketuke, o jam juk daugiausia nominuojami romanai.

Kitas įdomus aspektas – sąvokos *tiesa ir netiesa* Šileikos kūrinuose. Romane „Pogrindis“ gana laisvai interpretuojama partizaninio pasipriešinimo tema (regis, dėl tos interpretacijos rašytojas susilaukė priekaištų iš skaitytojų, kuriems dokumentinis tikslumas buvo svarbiau nei rašytojo vaizduotė), „Bronzinė moteris“ pasakoja apie mitinę Lietaus šalį (Lietuva Antanui Šileikai – ne išgyventos realybės ir politinių aktualijų, o mitų ir sakmių šalis, taigi romane reikėtų ieškoti meninės, o ne aktualijų tiesos). Ir paties naujausio rašytojo kūrinio – romano „Pirkiniai išsimokėtinai“ – priešlapyje ne veltui į akis krinta užrašas: „Visa tai – netiesa; visa tai – tiesa“. Jį galima suvokti visai paprastai, nelaužant galvos ir neieškant čia užšifruotos suktos intelektualo gudrybės. Ir tokios tikrovės, kuri skaitytojui pasirodytų besanti vienintelė teisinga. Visą gyvenimo medžiagą rašytojui tiesiog būtina kūrybiškai transformuoti, kad kūrinys įgautų ne tik gyvenimiškos, bet ir meninės tiesos; nuo to, kaip rašytojui pasiseka tai padaryti, ir priklauso kūrinio vertė, jo aktualumas ir sykiu – ilgaamžiškumas. Ir visai nebaisu, jeigu kas nors saks, kad taip nebuvo, kad buvo visai kitaip. Juk teisingos, visiems priimtinos ir neginčijamos yra tik banalybės ir nuvalkioti truizmai.

Romanu pavadintą trylikos apsakymų ciklą jungia lietuvių išeivių pastangos pritaipyti naujoje visuomenėje: išikūrimas, santykiai su kaimynais, giminačiais, tautiečiais, darbdaviais, aplinka ir t.t. Tema neatrodo kažkuo ypatinga – skaitytojas nusiteikia tradiciniam realizmui su sentimentaliais nukrypimais ir lyriškais praeities prisiminimais (žy dintys gimtojo kaimo sodai, rasoti dalgio ašmenys ir plėvesuojantis vėjyje lininis rankšluostis). Ir kaip džiugu, kad viso to nėra! Tėvai dipukai su vaikais gyvena rūsy po žemėm, kol pasistato namo sienas ir visą namą, tėvas (kurį jo vaikai vadina Seniu) nė kiek neidealizuoja palikto kaimo, o ir pats tėvas neidealizuojamas, gal todėl iš pradžių atrodo nelabai simpatiškas, kartais netgi bjaurus. Kita vertus, kaip dažnai būna žiūrint iš šalies, pritaipimo „kančios“ – labai juokingos. (Pavyzdžiui, susektas statybų inspektoriaus, tėvas kaip užstatą pasiūlo jam savo kūdikį – iki pavasario kol namą pasistatys, nes dabar viskas labai brangu, lentų pritrūko).

Kūrinio koncepcijai ir nuotakai didelę įtaką daro tai, kad Antanas Šileika – jau Toronte gimęs

Antanas Šileika.

Irmanto Gelūno nuotr.

išeivių šeimos vaikas, galima sakyti, tikras kandi dietis su mitinės Lietaus šalies archetipų palikimu, ir tas modernumo ir archetipiškumo sandūris išvirsta į labai įdomų rezultatą. Prisiminus lietuvių išeivijos literatūrą, į galvą pirmiausia ateina sąvoka „agrarinis egzistencializmas“, tinkanti daugeliui autorių (išskyrus galbūt Škėmą, Mackų, Nyką-Niliūną, Radauską ir kt.), liudijanti ilgesį, kultūrinį nepritaipimą, izoliaciją ir izoliavimąsi, būdingą uždarams tautoms. Šileika – profesionalus rašytojas, o taip pat – žurnalistas ir literatūros kritikas, gyvenantis atviroje kultūrinėje terpėje, kurioje apie jokią kultūrinę izoliaciją negali būti nė kalbos. Taigi ir jo žvilgsnis į tėvų istoriją yra kitoks – racionalus, paprastesnis, šiltesnis ir atlaidesnis, egzistencialistinį uždaramą keičiant egzistencialistiniu humoru.

Pritaipimo pastangos svetimoje visuomenėje atrodo tragikomiškos, tačiau nuo to simpatija veikėjams nė kiek nesumažėja, veikiau netgi išauga, nes visi jie panašūs į gyvus žmones, kurie ir kalbasi normaliai, kaip žmonės, o ne kaip popieriniai herojai. Šileikos humoras nėra nei lengvabūdiškas, nei bravūriškas ar; apsaugok Dieve, toks, kai šmaikštumas suvokiamas kaip žūtbūtinė pastanga prajuokinti, kad ir trenkiant galva į sieną. Jis vietomis netgi nelinksma (pvz., skyriuje „Skalūnas“: patvinusiai upei nuėmus Deivo draugės Petsės namus ir visai Petsės šeimai dingus be žinios, Deivas paskui dar ilgai braido po nusekusią upę ir lazda baksnoja dumblą; kai valkata paklausia, ko jis čia ieško, berniukas atsako: „Fosilijų“).

Galima sakyti, kad „Pirkiniai išsimokėtinai“ – tai vaiko, vėliau – paauglio brendimo istorija, maištinga, aistringa, šiek tiek panaši į J. Salingerio „Rugiuose prie bedugnės“ veikėjo išgyvenimus. Todėl tas vaikų maištas, noras išsiveržti iš uždaros namų erdvės ir pabėgti nuo tėvo diktato natūralus ir psichologiškai įtikinamas (Džeris uždaro brolių bagažinėje, kad tasai galėtų nukeliauti į Ameriką kartu su dėde ir teta, kurie jam padaro išpūdį savo laisva laikysena, rafinuotu elgesiu, *tikra* anglų kalba ir vietoj bažnyčios mieliau renkasi skaityti Volterą). Kažkuo Fellinio filmus primena žavus apsakymas „Dūmai“, kuriame paaugliams Deivui ir Džeriui neišdildomą išpūdį palieka neti-

kėtai apsilankiusi tėvo sesuo Ramona, nepaleidžianti iš rankų cigaretės ir nuolat apsupta būrio vyrų, vaikams kelianti susižavėjimą, o jų tėvams – pasibaisėjimą. Jau vien dėl personažių skirčiau Antanui Šileikai Metų knygos nugalėtojo vardą – moterys jo prozoje tiesiog pribloškiančios: aistringos, temperamentingos, talentingos.

Kodėl jos (o ir kiti personažai) šiame kūrinyje tokie gyvi, įtikinami, pilnakraujai?.. Net katė, kurią tėvas iš nusikaltimo vietos atneša už pakarpas („negi jis, kilęs iš ūkininkų, glaus ją prie savęs kaip kokia moterėlė ar sumiescionėjęs lepis“, 10 p.) – daug simpatiškesnė ir įdomesnė už daugiažodžius kai kurių rašytojų herojus. Taip atsiskleidžia rašytojo meistriškumas – sukurti veikėją kaip sielos virsmą patiriantį, besikeičiantį žmogų, o ne tipažą, skirstomą į „gerą“ arba „blogą“. Nelengva kartu su veikėju eiti jo sielos, jo brandos arba nuopuolio keliu. Sakyčiau, kad rašytojui pavyko išlaikyti išmintingą distanciją tarp maištingumo ir brandos – tai liudija paskutinis apsakymas „Tempus fugit“, kuriame susitaikoma ir su tėvu (jau po jo mirties), ir su gyvenimu, ir su žlugusiomis iliuzijomis, ir su praradimais. Ir netgi humoras, veikėjams subrandus, niekur nedingo, ir tai nuostabu (vaikams pasidingoja, kad motina nori ištėkėti už pono Teiloro, bet ji susitikinėja su juo tik todėl, kad nori parduoti jam namą kol nevelu, nes jame įsiveisė termitai).

„Tik neįsivaizduojamai bjauraus būdo žmogus nesimėgautų šiuo rinkiniu“, – rašo vienas iš šios knygos angliškojo leidimo apžvalgininkų (Bruce Taylor, „Montreal Gazette“). Tiesą pasakius, bjauraus būdo žmonės kartais turi visai neblogą humoro jausmą, ko nepasakys apie nemažą dalį vidutinių skaitytojų, kurie turi nuostabų sugebėjimą visiškai neįusti ironijos. Būtų labai gaila, jeigu Antano Šileikos „Pirkiniai išsimokėtinai“ daugeliui liktų tik varginga žmonių iš Lietaus šalies epopėja – šis žavus apsakymų rinkinys skirtas smalsiam ir kritiškam intelektui ir žmonėms, kurie moka juoktis ne tik iš kitų, bet ir iš savęs.

Neatvirukinė Kuršių nerija

Vytauto Daraškevičiaus nuotraukos

Astrida Petraitytė

Gruodžio 9-osios pavakarę Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija pakvietė vilniečius į savąją galeriją – čia atidaryta Vytauto Daraškevičiaus paroda „Tarp vandens ir smėlynų“, pristatanti kelių dešimtmečių (nuo 1969 m. iki šiandienos) fotografijas, kuriose pagautos įvairiausios Kuršių nerijos akimirkos. Autorius, kaip liudija ir ankstyvosios datos prie nuotraukų – jau keturių dešimtmečių stažą turintis Fotomenininkų sąjungos narys, parodas rengęs ir Lietuvoje,

ir užsienyje, pelnęs ne vieną apdovanojimą, išleidęs keletą foto albumų.

Lankstinuke, kurį gavau dovanų, Daraškevičius šią parodą reziumuoja: „Mozaika išėjo gana marga, bet, mano nuomone, ji atspindi šį kraštą“. Nuotraukose ištis ne tiek grožimasi kraštovaizdžiu, ne pateikiami tradiciniai „atvirukai“ (nors ir į juos tinkančių kadrų esama), bet išsižiūrima į nenu-dailintą kasdienybę, vietinių gyven-seną. Regime ir „nedailius“ žvejų vei-dus, ir nekurortinę – žiemos Nidą, ir ro-matišką tautodailininko Eduardo Jo-nušo figūrą – dar jauno, dar pasiryžu-

sio ne tiek užkariaut, kiek pasišvest šiam kraštui... Manychiau, istorinė-pažintinė ankstyvųjų autoriaus nuotraukų vertė tik didės. Kaip jis pats pažymėjo: deja, senieji (nuotraukose užfiksuotieji) žvejai mirę, dabar jau „nebe tie“, išivyravęs komerciškumas...

Šia paroda pažymima 15 metų sukaktis, kai Kuršių nerija tapo UNESCO globotiniu. Štai Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijos tinklalapyje (www.nerija.lt/krastovaizdis) rasime žinią: „Per XIX a. vėjo pustomo smėlio dykynėje žmogus sukūrė neregėto

masto kūrinį, kuris 2000 m. lapkričio 27 d. – gruodžio 2 d. Pasaulio paveldo komiteto XXIV sesijoje Kairėse (Cairns, Australijoje) buvo įvertintas kaip Pasaulio reikšmės kultūros vertybė ir įrašytas į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą kaip išskirtinės visuotinės reikšmės kultūrinis kraštovaizdis, iliustruojantis Gamtos ir Žmogaus dramatiško sambūvio istoriją.“

Renginio metu Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija ištis gražiai patalkininkavo – šios institucijos, besirūpinančios krašto paveldo išsaugojimu, Kraštotvarkos skyriaus vedėja Nijolė Piekienė perskaitė paskaitą, iliustruotą vaizdais, „Kuršių nerijos kultūrinio kraštovaizdžio išskirtinė vertė“. Pranešėja žvilgtelėjo praeitin (pvz. pateikė man dar negirdėtą detalę: dažnai namų durys buvusios dviejų dalių: galima atidaryti abi, bet galima tik vieną, dažniausiai prisireikdavo – smėlio ar sniego pusimis užgulus – viršutinę), aptarė vertinguosius krašto paveldo komponentus (tai, suprantama, ne tik unikali gamta, bet ir senieji statiniai, jų puošybos elementai ir pan.), priminė, kad naujieji pastatai, kopijuojantys tradicinius (*a la* žvejo sodybos) – priimtina saugomų teritorijų praktika, kritiškai pažvelgė į kai kuriuos esamus ir numatomus Neringos naujadarus (ir statinius, ir tradicijas – pvz., miesto šventes su keptais paršeliais)...

Vakaras ištis praturtino – tuo labiau kad pora mažlietuviškų dainų sudainavo ansamblio „Raskila“ dalyviai, o „kaltininkas“ V. Daraškevičius traukė kartu su jais... □

Taikingos akademinės revoliucijos 70 metų sukaktis

Romualdas Kriauciūnas

Revoliucija? Gal ne tą žodį parinkau? Bėgu aiškintis didžiajame „Lietuvių kalbos žodyne“. Ten 1978 m. laidoje žodis „revoliucija“ aptartas kaip griežtas, prievarta vykdomas pagrindinis atgyvenusios visuomenės santvarkos pakeitimas nauja, progresyvia santvarka. Kita, švelnesnė prasmė: griežtas kurioje srityje krypties pakeitimas, perversmas. Skilties pavadinimas daugiau atitinka antrąją prasmę, nes kalbama apie revoliuciją aukštojo mokslo pasaulyje.

Šimet sukanka 70 metų, kai Central YMCA kolegijos fakultetas parašė laišką kolegijos tarybai. Šiame atsistatydinimo laiške 62 kolegijos profesoriai teigia, kad atsistatydinama iš principo. Porą mėnesių prieš parašant laišką kolegijos taryba paprašė kolegijos prezidento Eduardo „Jimo“ Sparlingo atsistatydinti, nes jis nepakluso tarybos nurodymams. Atsistatydindami tarybos nariai išreiškė savo lojalumą naujai steigiamai Thomas Jeffersono kolegijai ir pasisiūlė ten pereiti. Dabar gali būti sunku suvokti, kad tais laikais buvo priimta stojančius į universitetus persijoti per nusistovėjusį parinkimo kriterijų. Prieš 70 metų dauguma JAV universitetų studentų buvo baltosios rasės vyrai. Kai kur net buvo nustatytos kvotos pagal rasę, religiją ir lytį. Tada apie 20 procentų gimnazijas baigusiujų tesė savo mokslus universitetuose.

Čikagos apylinkėje vyravo privatūs universitetai. Arčiausias valdiškas Illinojaus universitetas (University of Illinois) – 140 mylių į pietus Urbana miestelyje. 1946 m. šis universitetas įsteigė savo skyrių Čikagoje. Tai buvo Navy Pier prieplaukos statiniuose dėstomi kursai pirmųjų dvejų metų studentams. Privatūs universitetai, tarp jų ir Northwesterno universitetas, riboję žydų, katalikų ir juodųjų studentų priėmimą. Princetono universitetas juodosios rasės studentų iki 1945 m. visai nepriėmė. Kai kur žydų studentų kvota buvo nuo 2 iki 15 proc. priimamųjų. Išimtis – Central YMCA kolegija Čikagoje, įsteigta 1919 m. 1941 m. ten buvo 2 240 studentų, save laikančių „liberalių pažiūrų“

Roosevelto universitetas

atstovais. Tačiau tos kolegijos direktorių taryba išsigando, kad žydai ir juodosios rasės studentai gali atbaidyti baltuosius protestantų jaunuolius.

Minimos YMCA kolegijos prezidentas E. J. Sparlingas buvo psichologas, Stanfordo universiteto absolventas. Jis priešinosi tarybos pastangoms rinkti informaciją apie kandidatus, norinčius tapti studentais. Jis bijojo, kad informacija apie jų rasinę, tautinę ir religinę kilmę bus piktnaudžiaujama. Čia ir įvyko atsiskyrimas, sužlugdęs Central YMCA kolegiją. Studentams balsuojant 448 balsavo už atsiskyrimą, tik du pasisakė prieš. JAV prezidentas mirė 1945 m. balandžio 12 d. Po dviejų savaizių Thomas Jeffersono kolegija ėmė vadintis Rooseveltto kolegija.

Nauja kolegija buvo tarsi sąjūdis. Sąjūdis su savo principais, bet be jokių priemonių, be pastatų, be lėšų. Tačiau išsižiebusi revoliucija, vadovaujama naujos kolegijos tarybos, per du mėnesius sugebėjo sutelkti užtektinai išteklį ir studentams duris atvėrė tų pačių metų rudenį. Mokslo metus pradėjo

1200 studentų. Pamačius, kad pritrūks vietos, kitais metais buvo nupirkta patalpa Čikagos miesto centre. Pastatas vadinosi Auditorium Building, su projektuotas garsių architektų Adlerio ir Sullivano. Pamažu Rooseveltto kolegija augo, plėtėsi ir tapo universitetu. Formavimosi metais ši kolegija garsėjo savo įvairumu ne tik parenkant studentus, bet ir fakultetais. Tais laikais tipiškas profesorius buvo baltasis vyras su protestantiškomis šaknimis. Rooseveltto kolegija stengėsi pritraukti vyrus, moteris, juodosios rasės atstovus, žydus, katalikus, pabėgėlius iš Europos. Ji samdė profesorius iš Indijos, Kinijos ir Pietų Amerikos. Per metus kolegija surinko 71 pilno ir 90 nepilno etato profesorių. Dėstytojų pozicijoms užpildyti gauta tūkstantis prašymų iš viso krašto. Daugelis buvo pasiruošę prisidėti dėl savo įsitikinimų, kad ir gaudami mažesnę atlyginimą. 1947 m. rudenį kolegija mokslo metus pradėjo su 5 000 studentų. Dalis jų buvo Antrojo pasaulinio karo veteranai.

1945 m. rudenį ką tik mirusio prezidento našlė Eleonora Roosevelt iškilmingai atidarė Rooseveltto kolegiją, puoselėjančią „žmogaus dvasinį švietimą“. Pasak Lynn Weiner, Rooseveltto universiteto istorikės, 1945 m. pavasarį naujosios kolegijos prezidentas, profesoriai, štabas ir studentai parodė stebėtiną drąsą ir, anot žurnalisto, sukūrė „aukštojo švietimo demokratijos modelį“.

Prieš trejetą metų (2012.07.03) rašiau apie ką tik pastatytą trisdešimt dviejų aukštų Rooseveltto universiteto bendrabutį (šalia universiteto pastato Čikagos centre). Anksčiau, 1996 m., Schaumbergo priemiestyje, buvo atidarytas RU skyrius, kurį prieš trejetą metų lankė jau 2 500 studentų. Tame rašinyje prisiminiau buvusį RU lietuvių studentų klubą, kurį įsteigė Ilona Pakštaitė. 1958 m. klubui vadovavo Jonas Bagdonas. Tada jam priklausė 30 studentų. Kalbintas pirmininkas džiaugėsi savo vadovaujamu klubu: „Aišku, negalime lygintis su lietuvių skaičiumi valdiškose mokyklose, kaip apylinkės kolegijose ir Illinois universitete, tačiau, palyginus su privačiomis institucijomis, Roosevelt yra bene pirmaujantis“. □

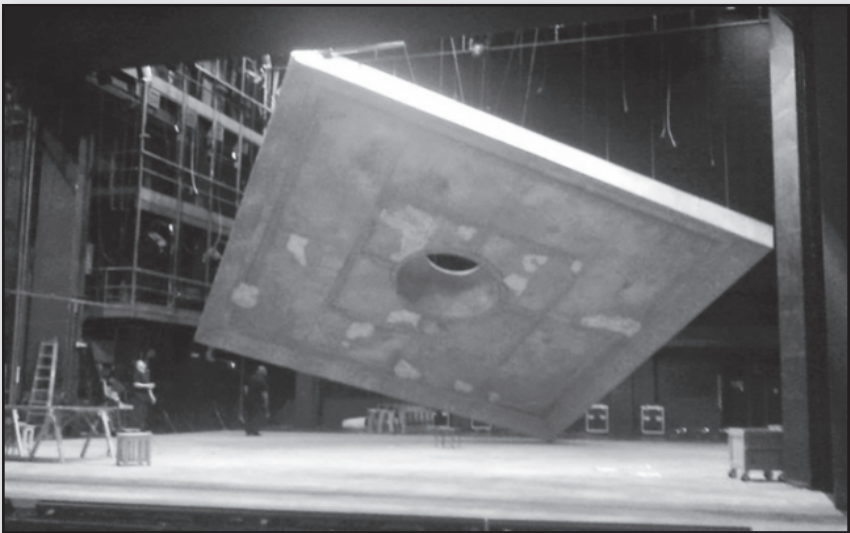
Kultūros kronika

LR ambasadoje Washingtone surengtas vakaras, skirtas poetui Alfonsui Nykai-Niliūnui (1919–2015) atminti. Vakaro metu pagerbtas šių metų sausio 20 d. Baltimorėje (JAV) mirusio Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato, poeto, vertėjo, literatūros kritiko atminimas. Poeto kūrybą ir intelektualinę biografiją pristatė Maironio lietuvių literatūros muziejaus Išeivių literatūros skyriaus vedėja dr. Virginija Babonaitė-Paplauskienė, eiles ir dienoraščių ištraukas skaitė aktorė Renata Vėberytė Loman. Renginyje dalyvavo poeto duklė Berenika ir sūnus Aris Čipkai, kurie poeto Alfonso Nykos-Niliūno rankraščius, dienoraščius, knygas ir epistoliarinę palikimą perdavė saugoti Maironio lietuvių literatūros muziejui Kaune.

Lietuvos nacionalinių kultūros ir meno premijų komisija gruodžio 10 d. Kultūros ministerijoje paskelbė 2015 m. Lietuvos nacionalinių kultūros ir meno premijų laureatus. 2015 metais Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatais tapo: muzikologas Algirdas Jonas Ambrazas už fundamentalius XX amžiaus lietuvių muzikos tyrimus, muzikas Leopoldas Digrys už Lietuvos vargonų mokyklos atgaivinimą ir plėtojimą, aktorius Dainius Gavenonis už šiuolaikinį teatrą kuriančią aktorinę kalbą, rašytoja Giedra Radvilavičiūtė už skvarbią visuomenės analizę, už eseistinio teksto kokybę, skulptorius Vladas Urbanavičius už minties ir formos darną šiuolaikinėje skulptūroje, grafikė Janina Grasilda Žilytė (Birutė Žilytė) už aukštąją modernią kultūrą puoselėjančią dailę ir kūrybą vaikams.

Gruodžio 7–8 dienomis Varšuvoje vykusio Nacionalinių dramos teatrų festivalio žiūrovams parodytas keturiais Aukšniais scenos kryžiais apdovanotas Lietuvos nacionalinio dramos teatro (LNDT) spektaklis „Mūsų klasė“ (rež. Yana Ross). Gruodžio 13, 14 dienomis LNDT spektaklį „Didvyrių aikštė“ (rež. Kristian Lupa) pamatė Krokuvos tarptautinio teatro festivalio „Boska komedia“ žiūrovai. Lietuvos nacionalinis dramos teatras Varšuvoje vykstančiame tarptautiniame teatro festivalyje „Nacionalinių teatrų susitikimai“ dalyvauja jau nebe pirmą kartą. 2013 m. festivalyje buvo parodytas entuziastingų įvertinimų sulaukęs lietuvių režisieriaus Oskaro Koršunovo režisuotas spektaklis „Išvarymas“ pagal to paties pavadinimo Mariaus Ivaškevičiaus pjesę, kurią į lenkų kalbą išvertė 25 metų sukaktį šiais metais atšventusios Varšuvos universiteto Baltistikos katedros absolventė Malgorzata Litwinowicz.

Barbora

Atkelta iš 5 psl.

Bet juk legenda šiaip sau nevirstama, ar ne? Ir dar kokia legenda.... Tokia kaip Tristano ir Izoldos, mitine, giliaja...

Juožo Grušo drama – sunku man ką nors pasakyti, ji tiesiog buvo savo laiko kūrinys. Tokio tada reikėjo – ir tokios Barbaros, sakancios, kada Lietuva visiems turi būti teisinga ir gera. Žinoma, tai šiek tiek deklaratyvu, bet juk visi idealai yra deklaratyvūs.

Perskaiciau ir Zbignewo Kuchovicziaus „Barborą Radvilaite“ – ten apstu medžiagos „juodųjų legendų“ apie Barborą kūrimui, radau ir savotiškų stiliaus įdomybių. Tarkim, socialinio protesto ženklų. Kadangi monografija parašyta sovietmečiu, matyt, turėjo nors kiek atitikti partinę liniją. Varginguosius reikėjo užjausti, turtinguosius pasmerkti.

Taip pat skaičiau ir „Viduramžių filosofijos chrestomatiją“, ypač įstrigo šv. Augustino fragmentai iš „Išpažinimų“ apie laiką. Dabartės mūsų protas vos geba aprėpti dešimtmetį, netgi kūriniai yra tokie – dešimtmečio kūriniai... Mes bandomė atsiriboti nuo praeities kuo skubiau, nebejuntame gyvo amžių ryšio.

Žinoma, ir Biblija, ypač Naujasis Testamentas. Juk „Barborai“ labai svarbus religinis turinys. „Barbora“ negali būti tik meilės istorija, tai ir tikėjimo istorija. Sekuliarizmas čia bejėgis.

A.Ž. Ar manai, kad įspėjai karalienės Barbaros nemirtingumo paslaptį, kas ir turi būti kertinis scenarijus „stulpas“?

R.Š. O kas gali ją išpėti?.. Kas gali suprasti penkių šimtų metų senumo meilės istoriją – mes, šiandienos žmonės, besisukantys savo skurdžios būties rate? Prisiskaitę išmintingų knygų, prisiriję faktų ir dokumentikos, o nė velnio nesugebantys pajusti nei kosmoso, nei begalybės, nei Dievo?.. Nei ryšio su tuo senovės žmogumi, ir koks skirtumas, didiko ar arklininko – per pojūčius (drėgmės kvapą, lapkričio saulės švytėjimą), per archetipus, per prisiminimus?

Jeigu žmogaus nejaudina Kalno pamokslo žodžiai apie Meilę ir šį jausmą jis priima kaip nuosavybės ar vergvaldystės formą arba „aistros“ šaltinį, tada jį vargu ar jaudins ir nemirtingumas. Nebent jis būtų, tarkim, mechaninis...

A.Ž. Kaip supratau, greta Barbaros ne šiaip sau įvedei į scenarijų mįslingą, tamsų, audringą ir net grėsmingą Magdalenos paveikslą... Ši moteris – istorinis ar išgalvotas asmuo? Pagal scenarijų ji tampa ašimi, aplink kurią sukasi kiti personažai...

R.Š. O, toji mano Magdalena – ji kaip lapkričio naktis.... Kaip man jos gaila pasidarė, kai reikėjo žudyti (čia ne serialo, o filmo variantas). Netgi pamaniau – už ką... Gal nereikia.... Bet paskui supratau, kad laimingai viską užbaigus, bus pameluota. Nes čia negali būti laimingos pabaigos – laimingos ta

prasme, kad veikėjas atitraukiamas nuo savo lemties, tegu ir tragiškos, ir jam suteikiama kažkokia plastikinė ir kičinė lemtis...

Žinoma, Magdalena – išgalvotas personažas, nes tik taip galėjau jaustis visiškai laisva, kurdama charakterį. Jeigu kas – pasakysiu, kad tokio veikėjo niekada nebuvo. O paradoksaliausia, kad jis jau yra, ir taip išvirtinėjęs, kad, pavyzdžiui, seriale nė neabejoju jos buvimu taip pat, kaip Barbaros, Žygimanto Augusto ar Radvilų. Pagaliau aš pati kaip Magdalena einu šalia šitos istorijos ir kišuosiu į ją, klausiu, maištauju, ieškau.... (akiplėša).

Magdalena yra savotiškas traukos centras, na, tokia žvaigždė, kuri į savo orbitą įtraukia kitus kūnus – jei ne ji, vargu ar būtų susiformavęs arklininko, viešnamio kekšių, galvažudžių, elgetos Juzeko, pagaliau netgi menų studento ir medicinos studento, turėjusių nemienkos įtakos jos vėlesniam gyvenimui ir likimui, personažai. Galima sakyti, Magdalena juos sukūrė iš dulkių, ūko ir kosminio sniego. Jie priklauso jai – kaip Jupiteriui jo palydovai...

A.Ž. Ar esi patenkinta darbu su režisieriumi? Juk sėkmė priklauso nuo scenaristo ir režisieriaus susikalbėjimo, tarpusavio supratingumo, tolerancijos, pagalbos ir t.t.

R.Š. Darbas su režisieriumi padėjo suprasti, kas yra scenarijus – ir dabar dar negaliu pamiršti režisieriaus žodžių, kai jis iš pradžių, tik pradėdamas dirbti, pasakė: „Žodžiai čia visai nesvarbu“. Koks rašytojas nepasipiktintų tokiu posakiu?.. Bet tai yra gryna tiesa. Nes daugelis labai gerų scenų (pavyzdžiui, kad ir Magdalenos) yra bežodės arba žodžių jose labai mažai, o ir jie – kažkokie „prasti“, net kvaili. Kinas yra vaizdo menas. Bet ir čia yra „kabliukas“ – tas vaizdas turi būti informatyvus, dinamiškas, galbūt reikšti visai ne tai, ką tu matai. Pavyzdžiui, berželiai ryto ūkanoje gali būti, tarkim, šiurpūs. Tai priklauso nuo konteksto, nuo idėjos.

Supratingumas ir tolerancija yra geri dalykai, bet jeigu parašai blogai, tai taip reikia ir sakyti. Tolerancija geram kinui nepadedą. Anaipol... Kartais pats nežinau, kas padeda. Kai „užbuksavo“ paskutinės serijos – neišeina, ir gana, nėra jų, nors teksto prirašyta tiek ir tiek, prigalvota visokių ėjimų... Tada Rimas Bagdzevičius man pasakė: „Gal tau reikia paverkti, ar ką“. Na ir ką, paverčiau (ir negėda prisipažinti, nes nors ir žaviuosi šalto ir rafinuoto kūrėjo įvaizdžiu, jau supratau, kad niekada tokia nebūsiu). Dėl tokio kūrinio kaip „Barbora“ galima ir paverkti. Juk bus neteisinga, jeigu versi savo veikėjus kentėti, o pats nepatirsi kančios.

A.Ž. Ačiū, Renata, už įdomų, turiningą pokalbį. Kūrybinės kančios yra gal ir karčios, bet saldus būna jų rezultatas. Linkiu kuo geriausio rezultato, atitinančio pastangas.

Bernardinai.lt